

УДК: 377.017.4:004(575.2)

QADIMGI XALQLARNING KASHTADUZLIKDAGI BIR - BIRIGA BOG'LIQ BO'LGAN RASM - RUSUMLAR

Алмардонова Мохичехра Фахриддиновна

Термиз давлат университетнинг эркин тадқиқотчи

Манзил: 100080, Термиз ш. Б.Авлод кўчаси, 43 уй.

mail: mohichehraalimardanova1989@gmail.com

Аннотация: Qadimdan me'ros bo'lib kelgan turli xil turdagi kashtaduzlikda bir – biriga bog'liq bo'lgan rasm - rusmlar va hozirda e'tibordan qolib ketayotgan kashtaduzlikda o'ziga hos xususiyatlar mavjud ularning ko'rinishlari, kashta sifati, o'zbek milliy kashtaduzligining jixatlarini taxlil qilishda qadimdan o'zlashtirilgan ma'daniy meroslarda iz qoldirgan, turli manzillarda bo'lgan oddiy xizmatchi va xunarmand aholini o'rab turgan muxitdan ko'rinishlar, tasvirlar istiqomat qilgan xalqning urf odatlarini ifodalovchi rang - barang ko'rinishlar, turli xildagi rasm - rusmlar mavjud. Qadimiy kashtaduzlikning tikilishida o'zgacha sifatlari mavjud bo'lib va bir - biriga bog'liq bo'lgan kashtani o'rni va unga o'xshashlik, bir-biridan farq qiluvchi ayrim jixatlar vujudga keladi. Qadimgi kashtaduzlik sifatining pasayishiga va kashtalarning yo'qolib ketishiga barxam berish bugungi kunning asosiy vazifalardan biridir.

Калит so'zlar: Qadimgi xalq kashtalari, rasm - rusmlar, xalqlararo milliylik, ilmiy yondashuvlar.

ВЗАИМОСВЯЗАННЫЕ ИЗОБРАЖЕНИЯ В ВЫШИВКЕ ДРЕВНИХ НАРОДОВ

Алмардонова Мохичехра Фахриддиновна

*Независимый научный сотрудник Термезского государственного
университета*

Адрес: 100080, г. Термез. улица Б.Авлод, дом 43.

mail: mohichehraalimardanova1989@gmail.com

Аннотация: Разные виды вышивки, передающиеся по наследству издревле, родственны друг другу - узоры, и вышивка, которой сейчас пренебрегают, имеет свои особенности. Их внешний вид, качество вышивки, аспекты узбекской национальной вышивки, которые оставили отпечаток о культурном наследии, приобретенном с давних времен, и простой слуга, который был в разных местах, и виды из окружающей среды, окружающие ремесленное население, красочные сцены, представляющие традиции народа, где живут

изображения, и различные виды картин. В вышивке древней вышивки есть особые качества, и есть некоторые родственные и похожие аспекты вышивки. Прекращение упадка качества древней вышивки и исчезновения вышивки – одна из главных задач современности.

Ключевые слова: Старинные народные вышивки, живописные стили, интернациональная национальность, научные подходы.

INTERRELATED PICTURES IN EMBROIDERY OF ANCIENT PEOPLE

Almardonova Mokhichekhra Fakhriddinovna

Independent researcher of Termiz State University

Address: 100080, Termiz sit. B.Avlod street, 43 house.

[mail:mohichehraalimardanova1989@gmail.com](mailto:mohichehraalimardanova1989@gmail.com)

Annotation: Different types of embroidery, which have been inherited since ancient times, are related to each other - patterns, and embroidery, which is now being neglected, has its own characteristics. Their appearance, quality of embroidery, aspects of Uzbek national embroidery, which left a mark on the cultural heritage acquired from a long time ago, and a simple servant who was in different locations. and there are views from the environment surrounding the artisan population, colorful scenes representing the traditions of the people where the images live, and various types of paintings. There are special qualities in the stitching of ancient embroidery, and there are some related and similar aspects of embroidery. Ending the decline in the quality of ancient embroidery and the disappearance of embroidery is one of the main tasks of today.

Keywords: Ancient folk embroideries, painting - styles, international nationality, scientific approaches.

KIRISH. Xar bir oilada ayollarda kashta tikish odat bulib, qizlar yoshligidan urgatilib borilgan. Ular o'zlariga buvi va onalaridan chala qoldirilgan kashtalarni tikib davom ettirish bilan birga mayda xajmdagi qulrumolcha, oynaxalta, choyxalta, sochiq, jiyak, choynaktaglik, choynakyoyi kabi buyumlar tikishgan. Yirik kashta buyumlari ko'p vaqt olgani uchun keksa kashtachilar tikkan. Qushkiyiklar yagona chorsi qulda xam tikilgan. Chorsi tuy va shamlarda, beshik tuyalarida barcha erkaklarga kuylak chorsi, yaktak chorsi, sifatida sovg'a dilinadi. Kashta tikilgan suzanalar xatto xalqimizda motam marosimlarida xam ishlatilgan. Motam marosimlarida erkaklar boshiga duppi, ustiga tun, beliga esa chorsi (belbog') bog'lashib, eshik oldida turganlar. Mayit solingan tobut ustiga esa zardevor (suzana) yopilgan. Motam marosimidagi kashta buyumlari rangi mayitning yosh yoki keksaligiga qarab ishlatilgan. Yosh mayyit bulsa, qizil rangli zardevor yoki keksa mayit bo'lsa, xavo

rang, dora rangli matolardan tikilgan zardevor yopilgan. Bu kashtalar bilan bu yorug' dunyodan ketayotgan odamning hayoti u dunyoda dam guzal bo'lsin, deb fikr qilingan. Bu xolat utroq xalqlarda dam, chorvador xalqlarda xam xamisha urf - odatlar davom etganini bildiradi.

Kashtalardagi tasvirlar gullar, naqshlar boshqa - boshqa bo'lsada, lekin urf - odatlari rasm - rusumlari uxshab ketadi. Masalan, chorvador xalqlarda xam kashta buyumlar bilan utovlar, qora uylarning ichi bezatilgan. Kelinning liboslari - rumoli, kuylaklary kashtalar bilan bezatilgan. Kelin uylari kelin - kuyovlarga kuz tegmasin, deb kashta buyumlari bilan bezatilgan. Xalqqa chorvador xalqlarda kelin tomonidan shirdak, otyoshi tikilib, u kuyovga sovg'a qilingan. Kuyov uni otiga yopib, uning ustida utirsa, kuyov xayotidan mamnunligi, agar otyopkini uyga tashlab chiqib ketsa, u kelining nisbatan nimadandir xafa ekanini bildirgan. Tuy kuni ertalab kelin kuyovning quliga suv kuyayotib, kashta tikilgan rumolcha sovg'a qilgan. Bu esa kelinning kuyovga muxabbati, ya'ni (kunglining moyilligini) bildirgan.

Utroq xalqlarda kelinning «yuz ochdi» marosimida yuziga kashta tikilgan rumolcha yoki rumolni yopib salom bergan. Qaynona va kaynota, quni - qushnilar tomonidan «sulga yog soldi» marosimi o'tkazilayotgan paytda kelinning yuziga kashta tikilgan rumol yoki rumolcha yopilgan, uning ustiga kashta tikilgan paranjini yopib, 2 nafar ayol, ikki qulidan ushlab yor-yor aytib olib chiqqan. Kelinning quliga qaynota osh, un, tugralgan quy yog'ini solib kelinning quli shirin bo'lishini yaratgandan tilaydi va yor-yor aytib olib kirib ketishdan oldin, kuyovning eng kichik ukasi mevali daraxtning sindirilgan shoxi bilan kelin yuzidagi kashta tikilgan rumolchani oladi. Bu rumolchani olishdan maqsad kelinning yuzi kashta tikilgan rumolcha gulidek guzal bo'lsin, mevali daraxtning sindirilgan shoxi bilan rumolchani olgani esa, kelin bolachaqali bulishini, mevali daraxtlardek meva beradigan bo'lsin, deb tilangan tilak belgisi.

Kelin kuyovning tagchoyshabiga bir juft kabutarni bir-biriga qaratib, og'ziga atirgul tishlatib bir-biriga qarab uchayotgani tasvirini solib, chekka qismining uch tomonini suv chok bilan xoshiyalab, pastki tomonini ochiq xolda qoldirib tikkan. Bu kelin - kuyovning birinchi kechasi uchun muljallangan tagchoyshab hisoblanadi. Bu tagchoyshab, asosan, ok matoga tikilib, tasvirlardagi kabutar ikki yoshning baxtli bo'lishini tilab, tinchlik-totuvlik, yorqin baxt nasib qilsin, deb tilak tilab, keksa kashtaduzlar tomonidan tikilib taqdim qilingan. Bu tagchoyshab buvisi yoki xolasi, ba'zan onasi tomonidan tikilgan.

Naqshlar ma'nosini yoritish, taxlil etishga kup tomonlama yondashish mumkin. Jumladan, unta falsafiy, tarixiy, estetik va diniy nuqtai nazardan qarash mumkin. Gul yashnab turgan bog' timsoli bo'lgan. Masalan, gullagan bog' ramzi xayotning guzalligi, baxt - farovonligi kabi sifatlari, talqinli usimlik poyasi tinimsiz ijod va tabiat talqini, shiddatli xayot oqimi, umrning utkinchiligi, gul esa yorug' olam guzalligi, bu

guzallikning gul umridek qisqaligini ifodalagan.

Kashtalarda doyra, uchburchak, kvadrat, romb shakllari xam uchraydi. Bularning ma'nosi insu jinslardan xalos etuvchi tumorlar bulib xizmat qiladi. Fazoviy jismlar - quyosh, oy, yulduzlar, bulut va oftob xayotning muqaddasligini bildirgan. Ba'zan esa ilon, balik, chayon, qush tasvirlari xam uchrab, ular xayotda xam quvonchli, xam g'amgin kunlar bo'lishini, ular yomon kuzlardan, yomon nazardan asrashi tasviri sifatida tikilgan.

Ba'zan oq matoga – o'z sepiga kashta tikayotib, kuza kutargan qiz, kuzaning ichi suv bilan tula, yonidan esa daryo, daryo qirg'og'ida utolanlar xamda gullar tasviri tushirilgan. Bu tasvir shuni anglatganki, ayol turmushga chikayotgan qiz, qulidagi suv hayotning bardavomiyligi, oldidan oqayotgan daryo esa, bu dayot turli tulqinlardan, ya'ni nast - balandliklardan iborat ekanligi, daryo qirg'og'idagi utgan va gullar guzallik, tabiat, yashash va boki yoyot demak. Bu bezaklar turlarini qanday buyum va ishlatilish xususiyatiga qarab tanlaganlar.

Erkaklar belbog'larini, ya'ni chorsini bezaganda kuproq geometrik shakllardan tugrichizik, suv – obi xayot ramzlari tasvirlari ishlatilgan. Ba'zan esa iqlimiy naqshlar ishlatilgan. Surxon vohasida qadimdan Termiz shaxri xam kashtachilik manzillaridan biri bo'lgan. Bu yerda xam kadimdan kashtachilikning Surxon vohasi maktabi rivojlangan. Surxon vohasi maktabi kashtachilari bosma, yurma, saidaxayol, iroki, durnya shmos, popuk, baxmal- chok singari choklardan foydalangan.

Xususan, Termiz shaxrida Surhon tarix adabiyot va san'at muzeyi kashtachilikning qalampir nusxa, baxmalchok kabi nusxalari asosida XIX asrga kelib turmush uchun zarur bo'lgan kuplab, masalan, uy bezagi uchun devorga ilingan suzana, nimsuzana, zardevor, palak, nikox kechasi choyshabi vazifasini utagan ruyjo, joypush, yosti g'ilo flari, yostiqpush, bolishpush, sandalpush, sochiq, joynamoz, bosh kiyimlari - rumol, duppi, chorsi, kiyikcha, belbog', rumolcha kabi kashta buyumlari tikilganligini aytadi. Qiz bolalarning tikkan kashtalari uyga kelgan sovchilar fikrlari uchun kurgazma bo'lib, qizning tikkan kashtalariga qarab, uning mexnatiga, aql zakovatiga, idrokiga baxo berilgan. Kashta tikish davrida kashtachilar ertaklar, aytishuvlar, yor-yorlar, maxsus qushiqlar aygishgan.

Kashta tikdim sanama, Utlar yoqdim tanama. Kashta tikmasam urishar, Uyda turgan onam-a. Bosma tikkan botir qiz, Jamalak tikkan chevar qiz. Sanama tikkan sardor qiz, Ilg'ir tikkan ilgor qiz.

Xulosa urnida aytish joizki, Surxon vohasida qadimdan yashagan xalqlarning urf-odat va an'analari kashtachiligida xam o'z aksini toptan. Qadimdan bir-biri bilan qushnichilik alokalari kashtachilik bilan bog'lik urf - odatlarga xam o'z ta'sirini o'tkazgan. XIX asrning oxiri - XX asr boshlarida vodiydagi utroq xalqlarning xam, chorvador xalqlarning xam kelinlik liboslari xam, kuyovlik liboslari xam kashtalar tikilib bezatilgan. Uylari esa buvisi va momolari, kelinning uzi tikkan kashtalar bilan

bezatilgan. Bayramlari xam, tuylari xam, motam kunlari xam kashta buyumlarisiz utmagan. Kashta buyumlarini faqat yaxshi niyat bilan qushiqlar aytib, ertaklar, aytishuvlar aytib, yaxshi duolar uqib tikkanlar. Ular kashta buyumlari insonning ichki quvvat orqali bunyod bulishini bilgan. Bu esa insonni faqat yaxshilikka yetaklashga, kunglida faqat ezguliklar, yangi bunyodkor g'oyalar yaratishga yordam bergan. Qiz bolalar ichki xis tuyg'ularini ibo, xayo bilan kashta va kashta buyumlari orqali ifodalashgan.

XULOSALAR

Hulosa qilib aytadigan bo'lsak, ayrim kashtalar butun oila tula shakllanguncha tikilgan. Shuning uchun xam oila a'zolarini tashkil qiluvchi farzandlar tug'ilib, voyaga yetgunga qadar bu ish davom etgan. Bu esa oila bilan bog'lid kashtalar hisoblangan. Kashtalarda tumor ko'rinishdagi naqshlar bo'lib, bular yomon kuzdan asrasin, kuz tegmasin, degan ma'noda ishlatilgan bo'lib, uchburchak kurinishda ifodalanadi. Bu naqsh kelin-kuyovlarni yovuz kuchlardan ximoya qiladi, deb hisoblangan. Suzana va qushkiyik gullarida gul oxirigacha tugatilmaganini kurishimiz mumkin. Bu avlodlar davom etsin, kashta gullari bitib, avlod davomiyligi tuxtab qolmasin, degan ma'noni anglatgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Абдуразацов А. А. XIX асрнинг охири - XX асрнинг бошларида узбек хотин-кизларнинг чеварчилик касб - хунарлари. // *Общественные науки Узбекистане.* - 1998. - № 1. - Б. 27-30.
2. Поль Э. Жойнамоздаги рамзлар. // Санъат. - 2001. - 3-сон.
3. Shomirzaev M. X. Innovative pedagogical technologies in teaching technology. Textbook //Т: Tafakkur. – 2021.
4. Сухарева О. Среднеазиатское искусство вышивки // Советская этнография. - М., - 1981. -№ 3. — С. 71-77.
5. Shomirzayev M. K. Developing Educational Technologies In School Technology Education //Next Scientists Conferences. – 2022. – С. 14-23.
6. Shomirzayev M. K. et al. National handicrafts of Uzbekistan and its social-economic significance //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences. – 2020. – Т. 8. – №. 8. – С. 129-138.
7. Shomirzayev M. K. Education is personally focused technology //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. – 2020. – Т. 8. – №. 8.
8. Shomirzayev M. K. Technology of Educational Process in School Technology Education //The American Journal of Social Science and Education Innovations. – 2020. – Т. 2. – №. 07. – С. 212-223.

9. Shomirzayev M. K. The Ethical Characteristics of Traditional Embroidery of Fergana Valley People //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences. – 2019. – Т. 2019.

10. Shomirzaev M. X. Innovative pedagogical technologies in teaching technology. Textbook //T: Tafakkur. – 2021.

11. Shomirzayev MX. "innovatsion pedagogik texnologiyalar. Darslik." T.: "TerDU nashr-matbaa markazi 226 (2020).

12. Shomirzayev M. K., Yuldashov K. K. Use of Some Historical Materials in Technology Education Classes //International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding. – 2021. – Т. 8. – №. 11. – С. 184-195.

13. Shomirzayev M. K., Yuldashov K. K. Student-Folk Craft for Young People Teaching History as a Factor of National Education //International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding. – 2021. – Т. 8. – №. 8. – С. 475-486.

14. Shomirzayev M. K. Pedagogical technologies-as a factor to increase student knowledge in school technology classes //current research journal of pedagogics. – 2021. – Т. 2. – №. 05. – С. 84-96.